**فصلنامه سیاست‌های مالی و اقتصادی**
**ویژه‌نامه کارنامه اقتصادی دولت**
**سال یکم، شماره ۲، تابستان ۱۳۹۲، صفحات ۲۱۶- ۲۰۳**

# بررسی عملکرد بازار سرمایه در دولت‌های نهم و دهم

**علی صالح‌آبادی**
رئیس سازمان بورس و اوراق بهادار
zaker162@yahoo.com

**بازار سرمایه کشور با تصویب قانون بازار اوراق بهادار جمهوری اسلامی ایران در آذر ماه سال ۱۳۸٤، حرکت خود را به سوی توسعه و تحول آغاز نمود و در چارچوب مبانی و اصول بازار سرمایه اسلامی، اهداف سند چشم‌انداز توسعه ۱٤۰٤ و سیاست‌های پیش‌بینی شده در برنامه چهارم توسعهٔ اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی، همچنین سیاست‌های نظام مقدس جمهوری اسلامی ایران، مسیر توسعه‌یافتگی را ادامه داده است. در گام اول اجرای قانون بازار اوراق بهادار و در راستای حمایت از حقوق سرمایه‌گذاران و حفظ و توسعه بازاری شفاف، منصفانه و کارا، شورای عالی و سازمان بورس و اوراق بهادار به عنوان نهاد نظارتی و شرکت‌های بورس اوراق بهادار تهران، بورس کالای ایران، بورس انرژی، سپرده‌گذاری مرکزی اوراق بهادار و تسویه وجوه و فرابورس ایران به عنوان نهادهای عملیاتی تشکیل و به عبارتی مقام ناظر بازار از نهادهای اجرایی تفکیک گردید. تصویب قانون بازار اوراق بهادار جمهوری اسلامی ایران در سال ۱۳۸٤ چارچوب قانونی لازم و بستر مناسب برای ایجاد ابزارها و نهادها و بازارهای جدید مالی را فراهم آورد که زمینه‌ساز انجام فعالیت‌های توسعه‌ای در بازار سرمایه و تحول چشمگیر این بازار گردید. ابلاغ سیاست‌های کلی اصل ٤٤ قانون اساسی و توجه به ساز و کار بورس برای خصوصی‌سازی شرکت‌های دولتی و تصویب قانون اجرای سیاست‌های کلی اصل ٤٤ از دیگر فرصت‌های ایجاد شده به منظور توسعه و گسترش بازار سرمایه بوده است. در کنار موارد برشمرده و به‌منظور تحقق اهداف برنامه پنج‌ساله چهارم و پنجم توسعه در دولت‌های نهم و دهم، فراهم آوردن شرایطی با هدف افزایش کسب بازدهی حاصل از سرمایه‌گذاری در بازار اوراق بهادار، مدیریت ریسک سرمایه‌گذاری به ویژه در شرایط بحران، افزایش شفافیت اطلاعات از طریق توسعه شبکه مکانیزه اطلاع‌رسانی ناشران به منظور تعیین قیمت‌های عادلانه، افزایش نقدشوندگی سرمایه‌گذاری‌ها در کمترین زمان توسعه سیستم‌های الکترونیکی به منظور دسترسی اینترنتی مشتریان به کارگزاران و تلاش جهت طراحی و راه‌اندازی شبکه داد و ستد الکترونیک در چارچوب برنامه گسترش فراگیر بازار، گسترش سیستم‌های مکانیزه نظارتی به منظور جلب اعتماد سرمایه‌گذاران در بازار سرمایه و توسعه همکاری‌های بین‌المللی و جذب سرمایه‌گذاری خارجی همواره مورد توجه دست‌اندرکاران بازار سرمایه بوده است.**

**طبقه‌بندی JEL:** G23.
**واژه‌های کلیدی:** سازمان بورس و اوراق بهادار، بازار سرمایه، قانون بازار اوراق بهادار، اصل ۴۴ قانون اساسی، خصوصی‌سازی.

* تاریخ دریافت: ۱۳۹۲/۲/۲۲ تاریخ پذیرش: ۱۳۹۲/٤/۲۲

[ Downloaded from qjfep.ir on 2026-11-28 ]

## ۱. مقدمه

سازمان بورس و اوراق بهادار به‌عنوان نهاد ناظر بازار سرمایه کشور به‌منظور تدوین راهبردها و مقررات بازار سرمایه، نظارت بر این بازار، اطلاع‌رسانی شفاف و اعطا/ لغو مجوزهای مربوط به فعالیت در بازار سرمایه و با نگرش حمایت از حقوق و منافع سرمایه‌گذاران در اجرای قانون بازار اوراق بهادار جمهوری اسلامی ایران مصوب سال ۱۳۸۴ فعالیت خود را آغاز نموده است. این سازمان با تعهد به رعایت کلیه قوانین و مقررات حاکم بر بازار سرمایه و با هدف بهبود مستمر سیستم مدیریت کیفیت، فرایندها و ارائه خدمات به مراجعین، در مسیر افزایش رضایت و اعتماد فعالان بازار سرمایه و ایجاد محیط امن و سالم برای سرمایه‌گذاری اهداف اولیه زیر را مدنظر قرار داده است:

- توسعه بازار سرمایه
- توسعه شفافیت در بازار اوراق بهادار
- توسعه سرمایه‌گذاری و حمایت از حقوق سرمایه‌گذاران
- توسعه خدمات الکترونیک و کاهش زمان انجام خدمات
- توسعه منابع انسانی و بهبود سطح کیفیت خدمات کارکنان

در مسیر نیل به اهداف، سازمان بورس و اوراق بهادار رسالت خود را چنین ترسیم نموده است: «سازمانی پویا، چابک و اثربخش در راهبری و سیاستگذاری بازار سرمایه با هدف دستیابی به بازاری منصفانه، کارا، منظم و پویا و بهره‌مند از ابزارها، نهادها و بازارهای مالی پیشرفته». علاوه بر این، مأموریت سازمان بورس و اوراق بهادار «حمایت از حقوق سرمایه‌گذاران، ساماندهی، حفظ و توسعه بازار شفاف، منصفانه و کارای اوراق بهادار و نظارت بر حسن اجرای قانون بازار اوراق بهادار در کشور می‌باشد».

سازمان، یک مؤسسه عمومی غیردولتی است که شخصیت حقوقی و مالی مستقل دارد و از محل کارمزدهای دریافتی و سهمی از حق پذیرش شرکت‌ها در بورس و سایر درآمدها اداره می شود. سازمان بورس و اوراق بهادار مسئولیت مستقیم نظارت بر فعالیت‌های نهادهای مالی، بورس‌ها، کانون‌ها و شرکت سپرده‌گذاری مرکزی اوراق بهادار و تسویه وجوه را بر عهده دارد. این سازمان تصویب سیاست‌های کلان بازار، اتخاذ تدابیر لازم برای ساماندهی و توسعه

[ Downloaded from qjfep.ir on 2026-11-28 ]

بازار اوراق بهادار، نظارت عالیه بر اجرای این قانون و تعیین سیاست‌ها و خط‌مشی بازار اوراق بهادار در قالب سیاست‌های کلی نظام و قوانین و مقررات مربوط را بر عهده دارد.

## ۲. رویکردها و سیاست‌های سازمان بورس و اوراق بهادار در دولت‌های نهم و دهم

برنامه‌های پنج‌ساله چهارم و پنجم توسعه ناظر بر رویکردها و سیاست‌های سازمان بورس و اوراق بهادار می‌باشند. در برنامه چهارم توسعه (۱۳۸۹-۱۳۸۴)، گسترش جغرافیایی بورس اوراق بهادار و کالا، ایجاد و گسترش بازارهای تخصصی، ایجاد بازارهای اوراق بهادار خارج از بورس و برقراری ارتباط با بورس‌های منطقه‌ای و جهانی به‌منظور مبادله اطلاعات و پذیرش متقابل اوراق بهادار، طراحی و راه‌اندازی شبکه ملی داد و ستد الکترونیک اوراق بهادار و تدوین چارچوب قوانین و مقررات برای تسهیل سرمایه‌گذاری خارجی مد نظر قرار گرفته بود.

در برنامه پنجم توسعه، رویکردی متفاوت در بازار سرمایه اتخاذ شده است. در این برنامه، سازمان بورس و اوراق بهادار موظف به راه‌اندازی پایگاه اطلاعاتی مدیران بازار سرمایه کشور که در نهادهای مالی و یا ناشران اوراق بهادار سمت یا مسئولیت دارند، گردیده است. همچنین مقرر گردیده تا صلاحیت مدیران نهادهای مالی (شامل اعضای هیأت مدیره و مدیر عامل) و ناشران اوراق بهادار به تأیید سازمان بورس و اوراق بهادار برسد. در ماده (۹۹) بر اخذ جریمه به‌هنگام نقض مقررات قانونی، آیین‌نامه‌ها، دستورالعمل‌ها و ضوابط مربوط به فعالیت هر یک از آنها تأکید شده است. در مجموع می‌توان گفت رویکرد این برنامه در جهت شفاف‌سازی و اطلاع‌رسانی و درنتیجه کاهش ریسک‌های بازار سرمایه می‌باشد.

علاوه بر اجرای رویکردهای قانون برنامه پنج‌ساله چهارم و پنجم توسعه، سازمان بورس و اوراق بهادار سیاست‌های اجرایی ذیل را طی تصدی دولت‌های نهم و دهم در پیش گرفته است:

- تدوین و تصویب مقررات و ضوابط لازم به منظور ایجاد بازار عادلانه، شفاف و کارامد (به‌عنوان مثال در سال ۱۳۹۱ آیین نامه ماده (۱۳) قانون توسعه ابزارها و نهادهای مالی جدید در راستای تسهیل اجرای سیاست‌های کلی اصل ۴۴ قانون اساسی مصوب ۱۳۸۸، دستورالعمل برگزاری دوره‌های آموزشی بازار سرمایه دستورالعمل عرضه اوراق اختیار فروش تبعی، دستورالعمل معاملات کالا و اوراق بهادار مبتنی بر کالا در بورس انرژی، دستورالعمل پیشگیری از معاملات غیرمعمول صندوق‌های سرمایه‌گذاری، دستورالعمل ثبت و سپرده‌گذاری کالا و

[ Downloaded from qjfep.ir on 2026-11-28 ]

اوراق بهادار مبتنی بر کالا و تسویه و پایاپای معاملات در بورس انرژی، دستورالعمل طبقه‌بندی مؤسسات حسابرسی و اشخاص موضوع ماده (۱۰) دستورالعمل مؤسسات حسابرسی معتمد سازمان بورس و اوراق بهادار و دستورالعمل پذیرش کالا و اوراق بهادار مبتنی بر کالا در بورس انرژی نمونه‌هایی از آیین‌نامه‌ها و دستورالعمل‌های مصوب می‌باشند).

- ایجاد نهادها و ابزارهای جدید (به‌عنوان مثال در سال ۱۳۹۱ در مجموع مجوز ۱۴ صندوق سرمایه گذاری، ۳۸ شرکت سرمایه‌گذاری و هلدینگ، ۳ شرکت مشاور سرمایه‌گذاری، ۱ شرکت سبد گردانی، ۲ مجوز فعالیت مشاور عرضه (برای نهادهای مالی غیر از شرکت‌های کارگزاری) و ۲ مجوز مشاور پذیرش عرضه (برای نهادهای مالی غیر از شرکت‌های کارگزاری) صادر شده است. به علاوه در همین سال ۶ فقره مجوز نیز برای انتشار اوراق مشارکت و صکوک صادر گردیده است. همچنین ۷۱ شرکت نزد سازمان ثبت گردیده و مجوز افزایش سرمایه برای ۷۸ شرکت (۴۳ شرکت بورسی، ۲۵فرابورسی و ۱۰ شرکت غیربورسی) اعطا شده است).

- توسعه فرهنگ سهامداری (تصویب برگزاری دوره MBA بازار سرمایه، برگزاری دوره آموزشی قراردادهای آتی، تولید انیمیشن، برنامه‌های تلویزیونی، رادیویی، برنامه رادیویی آموزش صکوک، کلیپ، برگزاری نمایشگاه بورس، چاپ و انتشار عناوین مختلف کتب مالی از سوی شرکت اطلاع‌رسانی و اقدام به سنجش سواد مالی میان مردم توسط شرکت اطلاع‌رسانی نمونه‌ای از اقداماتی هستند که در سال ۱۳۹۱ به اجرا درآمده‌اند).

- همکاری با سازمان خصوصی‌سازی در واگذاری سهام شرکت‌های دولتی (واگذاری شرکت‌های بزرگ دولتی همچون ملی مس، فولاد مبارکه، مخابرات ایران، پالایشگاه نفت اصفهان، پالایشگاه نفت بندرعباس، حمل‌ونقل بین‌المللی خلیج فارس و ...)

## ۳. تحولات بازار سرمایه در دولت‌های نهم و دهم

### ۳-۱. تصویب قانون بازار اوراق بهادار

تا سال ۱۳۸۴ سازمان کارگزاران بورس اوراق بهادار تهران به‌عنوان تنها رکن اجرایی با شخصیت حقوقی مستقل غیرانتفاعی، مسئولیت اداره بورس را بر عهده داشت. این سازمان را هیأت مدیره‌ای ۷ نفره اداره می‌کرد که توسط مجمع عمومی اعضا انتخاب می‌شدند. نظارت بر

[ Downloaded from qjfep.ir on 2026-11-28 ]

فعالیت سازمان کارگزاران بورس تهران نیز بر عهده شورای بورس به‌عنوان بالاترین رکن تصمیم‌گیری و مسئول و ناظر حسن اجرای قانون تأسیس بورس اوراق بهادار قرار داشت. این قانون در سال ۱۳۸۴ با توجه به عدم توان پاسخگویی به نیازهای جدید بازار اوراق بهادار مورد بازنگری قرار گرفت و در آذرماه همان سال قانون بازار اوراق بهادار به تصویب مجلس شورای اسلامی رسید.

در گام اول اجرای قانون بازار اوراق بهادار و در راستای حمایت از حقوق سرمایه‌گذاران و حفظ و توسعه بازاری شفاف، منصفانه و کارا، شورای عالی و سازمان بورس و اوراق بهادار به عنوان نهاد نظارتی و شرکت‌های بورس اوراق بهادار تهران، بورس کالای ایران، سپرده‌گذاری مرکزی اوراق بهادار و تسویه وجوه و فرابورس ایران به عنوان نهادهای عملیاتی تشکیل و به عبارتی مقام ناظر بازار از نهادهای اجرایی تفکیک گردید.

تصویب قانون بازار اوراق بهادار جمهوری اسلامی ایران در سال ۱۳۸۴ چارچوب قانونی لازم و بستر مناسب برای ایجاد ابزارها و نهادها و بازارهای جدید مالی را فراهم آورد که زمینه‌ساز انجام فعالیت‌های توسعه‌ای در بازار سرمایه و تحول چشمگیر این بازار گردید.

### ۳-۲. قانون توسعه ابزارها و نهادهای مالی

این قانون در سال ۱۳۸۸ به‌منظور تسهیل در اجرای سیاست‌های اصل ۴۴ قانون اساسی در مجلس شورای اسلامی به تصویب رسید. شخصیت حقوقی قائل شدن برای نهادهای مالی به‌خصوص صندوق‌های سرمایه‌گذاری و حل مشکل آنها با اداره ثبت، معافیت‌های مالیاتی برای این نهادها و ... از مزایای تصویب این قانون می‌باشد.

### ۳-۳. آغاز به کار کمیته‌های تخصصی سازمان بورس

کمیته فقهی و کمیته تدوین مقررات ۲ کمیته‌ای هستند که تحت نظارت مستقیم ریاست سازمان برای تدوین مقررات بازار سرمایه و همچنین ارزیابی تطابق فعالیت‌های بازار سرمایه با موازین شرعی، مشغول به کار هستند.

[ Downloaded from qjfep.ir on 2026-11-28 ]

### ۳-٤. ایجاد نهادها و ابزارهای مالی جدید

توسعه و بکارگیری ابزارهای متنوع مالی از جمله قراردادهای آتی کالا و سهام و طراحی ابزارهای جدیدی مانند اوراق اجاره، اوراق سفارش ساخت، اوراق اختیار معامله و ایجاد و یا بسترسازی فعالیت نهادهای مالی مانند شرکت‌های تأمین سرمایه، صندوق‌های سرمایه‌گذاری، مشاوران سرمایه‌گذاری، سبدگردانان، مؤسسات رتبه‌بندی اعتباری و شرکت‌های پردازشگر اطلاعات مالی از طریق تدوین و تصویب مقررات مربوط، گویای گسترش بازار سرمایه در حوزه ابزارها و نهادها در سایه اجرای قانون بازار اوراق بهادار می‌باشد. در حوزه ابزارهای مالی، هم‌اکنون از میان ابزارهای مالی جدید طراحی شده ابزارهایی مانند اوراق اجاره و قراردادهای آتی مبتنی بر کالا و سهام در بورس‌ها معامله می‌شوند.

در حال حاضر، نهادهای مالی فعال در بازار سرمایه شامل ۱۰۹ شرکت کارگزاری، ۹۲ صندوق سرمایه‌گذاری، ۷ شرکت تأمین سرمایه، ۳ شرکت پردازش اطلاعات مالی، ۱ صندوق زمین و ساختمان، ۲ صندوق نیکوکاری، تعداد ۴۳ مجوز سبدگردانی برای شرکت‌های کارگزاری و ۸ مجوز سبدگردانی برای سایر نهادهای مالی (بجز شرکت‌های کارگزاری) وجود دارد (شامل ۳ شرکت سبد گردان). به‌علاوه تاکنون ۹ شرکت مشاور سرمایه‌گذاری موفق به اخذ مجوز فعالیت شده‌اند. ۶۰ مجوز مشاور پذیرش در بورس اوراق بهادار، ۴۶ مجوز مشاور پذیرش در بورس کالا و ۶۰ مجوز مشاور پذیرش در فرابورس برای شرکت‌های کارگزاری و تعداد ۱۱ مجوز مشاور پذیرش در بورس اوراق بهادار برای سایر نهادهای مالی (بجز شرکت‌های کارگزاری) به صورت فعال وجود دارد. همچنین تعداد ۳۱ مجوز مشاور عرضه در شرکت‌های کارگزاری و تعداد ۱۲ مجوز مشاور عرضه برای سایر نهادهای مالی (غیر از شرکت‌های کارگزاری) به‌صورت فعال وجود دارد.

### ۳-۵. تغییر سیستم معاملات

به منظور به‌روزرسانی نرم‌افزار معاملات بورس، قرارداد خرید، نصب و راه‌اندازی نرم‌افزار جدید معاملات با یک شرکت معتبر ارائه‌دهنده نرم‌افزار منعقد گردید. این سیستم در تاریخ ۱۳۸۷/۹/۱۶ راه اندازی شد و جایگزین سیستم معاملات قبلی گردید.

[ Downloaded from qjfep.ir on 2026-11-28 ]

### ۳-٦. راه‌اندازی بازار خارج از بورس

در قانون جدید بازار اوراق بهادار جمهوری اسلامی ایران، «بازار خارج از بورس» به عنوان بازاری در قالب شبکه ارتباط الکترونیک یا غیرالکترونیک که معاملات اوراق بهادار در آن برپایه مذاکره صورت می‌گیرد تعریف شده است و براین اساس بستر قانونی ایجاد بازار خارج از بورس از طریق اخذ مجوز فعالیت از شورای عالی بورس و اوراق بهادار و ثبت و نظارت نزد سازمان بورس و اوراق بهادار فراهم شده است. در همین حال مطالعات برای راه‌اندازی بازار خارج از بورس انجام شد و با توجه به اهمیت موضوع و اثرگذاری قابل ملاحظه آن بر بورس اوراق بهادار تهران و شرایط روز اقتصادی، موضوع زمان‌بندی راه‌اندازی این بازار در دست بررسی قرار گرفت. بر این اساس در سال ۱۳۸۶پیشنهاد راه‌اندازی بازار خارج از بورس توسط هیأت مدیره سازمان بورس و اوراق بهادار به شورای عالی بورس و اوراق بهادار ارائه شد و «دستورالعمل فعالیت بازارهای خارج از بورس» در تاریخ ۱۳۸۶/۶/۱۲ به تصویب این شورا رسید و در اسفندماه ۱۳۸۶ موافقت شورا با راه‌اندازی بازار خارج از بورس اعلام شد. مجمع عمومی هیأت مؤسس شرکت فرابورس ایران در اواسط مردادماه سال ۱۳۸۷ تشکیل شد و فعالیت رسمی آن با انتخاب اعضای هیأت مدیره شرکت آغاز گردید. در سال ۱۳۸۸مقررات لازم جهت فعالیت بازار فرابورس ازقبیل مقررات مربوط به پذیرش، عرضه و نقل و انتقال اوراق بهادار در این بازار و نیز مقررات مربوط به معاملات توسط هیأت مدیره سازمان بورس و اوراق بهادار تصویب گردید و فعالیت این بازار در حال توسعه است.

### ۳-۷. گسترش فعالیت بورس کالا

در سال ۱۳۸۵ و در راستای اجرای قانون بازار اوراق بهادار جمهوری اسلامی ایران مصوب آذرماه ۱۳۸۴، به منظور ساماندهی فعالیت بورس‌های کالایی بحث ادغام بورس‌های فلزات اساسی و کالای کشاورزی و تشکیل بورس کالای ایران در قالب شرکت سهامی عام مطرح شد و سازماندهی و اداره بورس کالا به صورت متشکل، سازمان‌یافته و خودانتظام به منظور انجام معاملات کالاهای پذیرفته شده و اوراق بهادار مبتنی بر کالای پذیرفته شده توسط اشخاص ایرانی و غیرایرانی به عنوان فعالیت اصلی شرکت سهامی بورس کالای ایران تعریف گردید. براین اساس در سال ۱۳۸۵، عملیات اجرایی تأسیس شرکت بورس کالا پیگیری و اساسنامه این

[ Downloaded from qjfep.ir on 2026-11-28 ]

شرکت در تاریخ ۱۳۸۵/۱۲/۱۷ به تصویب مجمع عمومی مؤسس شرکت و در تاریخ ۱۳۸۶/۱/۱۹ به تصویب سازمان بورس و اوراق بهادار رسید. پس از آن، با برگزاری جلسات متعدد برای تأیید صلاحیت اعضای هیأت مدیره و مدیر عامل مراحل ثبت و تشکیل شرکت سهامی عام بورس کالای ایران تکمیل شد و شرکت بورس کالای ایران در تاریخ ۱۳۸۶/۵/۲ به ثبت رسید و وظایف بورس‌های کالایی موجود به آن شرکت منتقل گردید. با تشکیل بورس کالای ایران، مأموریت راه‌اندازی مرحله اول بورس نفت در قالب بورس فراورده‌های نفت و پتروشیمی به بورس کالای ایران واگذار گردید و بر این اساس، تالار محصولات پتروشیمی در تاریخ ۱۳۸۶/۱۱/۲۸ فعالیت رسمی خود را در بورس کالا آغاز نمود. از تیرماه ۱۳۸۷ با هدف توسعه ابزارهای جدید مالی، معامله قراردادهای آتی مبتنی بر کالا در بورس کالای ایران آغاز گردید. آغاز به کار رینگ صادراتی در بورس کالای ایران از جمله مهم‌ترین اقدامات برای گسترش بورس کالای ایران در سال ۱۳۸۸ قلمداد می‌شود. عرضه محصولات کشاورزی در بورس کالا براساس قانون ترک تشریفات مزایده و مناقصه و قانون بهره‌وری کشاورزی در سال ۱۳۸۹، در دست انجام است. همچنین در این سال، فرایند اجرایی راه‌اندازی بورس نفت توسط شورای عالی بورس به تصویب رسید و مراحل اجرایی آن در دست انجام است. تصویب دستورالعمل معاملات سلف موازی استاندارد جهت انجام معاملات نفت کوره و نفت خام و نیز افتتاح تالار بورس کالای مشهد از دیگر فعالیت‌های توسعه‌ای بورس کالا در سال ۱۳۸۹ می‌باشد. در سال ۱۳۹۰ و در راستای گسترش فعالیت بورس کالا در پی راه‌اندازی بورس نفت در سال ۱۳۸۹ نخستین محموله نفت خام سنگین در بورس کالای ایران عرضه شد.

### ۳-۸. افزایش شفافیت اطلاعات معاملات در بازار سرمایه

تدوین، تصویب و اجرای ضوابط و مقررات لازم از جمله دستورالعمل انضباطی ناشران بورسی/ غیربورسی و فرابورسی و ضوابط انضباطی مؤسسات حسابرسی معتمد و نظارت بر حسابرسان معتمد، دستورالعمل افشای اطلاعات معاملات بورس اوراق بهادار تهران و دستورالعمل ثبت، سپرده‌گذاری، تسویه و پایاپای همچنین تدوین چارچوب‌های نظارت جامع بر ناشران اوراق بهادار، تدوین صورت‌های مالی نمونه برای شرکت‌های بیمه و صندوق‌های سرمایه‌گذاری،

[ Downloaded from qjfep.ir on 2026-11-28 ]

استانداردسازی فرم دریافت اطلاعات از مؤسسات حسابرسی، توسعه سامانه الکترونیکی دریافت و انتشار اطلاعات و الکترونیکی کردن دریافت اطلاعات از نهادهای تحت نظارت، ناشران، حسابرسان و دارندگان اطلاعات نهانی و طراحی و اجرای نرم‌افزار سمپا (سامانه مدیریت پرتال اطلاع‌رسانی) براساس سیستم جدید معاملاتی از جمله مهم‌ترین اقدامات انجام شده در این حوزه می‌باشد.

### ۳-۹. ایجاد زیرساخت‌های توسعه بازار الکترونیکی سرمایه

راه‌اندازی سیستم جدید معاملات در تاریخ ۱۳۸۷/۹/۱۶، توسعه سیستم‌های الکترونیکی برای دسترسی اینترنتی مشتریان به کارگزاران، تصویب دستورالعمل اجرایی معاملات برخط اوراق بهادار در بورس اوراق بهادار تهران و فرابورس ایران، توسعه سامانه الکترونیکی دریافت و انتشار اطلاعات و الکترونیکی کردن دریافت اطلاعات از نهادهای تحت نظارت، ناشران، حسابرسان و دارندگان اطلاعات نهانی، زمینه‌سازی برای توسعه و بکارگیری XBRL در گزارشگری ناشران و آشناسازی شرکت‌ها با این مفهوم، در اختیار داشتن نرم‌افزار نظارتی On-Line صندوق‌های سرمایه‌گذاری و کمک به ارتباط سیستم‌های کارگزاری به سیستم معاملات و انجام معاملات بر خط از جمله مهم‌ترین تحولات بازار سرمایه در این حوزه است.

### ۳-۱۰. توسعه فرهنگ سهامداری و آگاهی‌های عمومی در بازار سرمایه

برگزاری دوره‌های آموزش آشنایی با بورس اوراق بهادار و آشنایی با بازار سرمایه اسلامی، اطلاع‌رسانی از طریق مطبوعات و سایر رسانه‌های ارتباط جمعی، توسعه و ارتقاء پایگاه خبری بازار سرمایه ایران (www.sena.ir) به عنوان یکی از مراجع تولید اخبار بازار سرمایه در کشور، برگزاری نمایشگاه تخصصی بورس، بانک و خصوصی‌سازی با هدف توسعه فرهنگ سرمایه‌گذاری در کشور، طراحی سامانه اینترنتی خرید و فروش مجازی سهام (irvex.ir) با هدف معرفی جذابیت‌ها و ساز وکارهای مناسب سرمایه‌گذاری در بورس به صورت عملیاتی، طراحی سامانه بورس همراه با هدف توسعه دسترسی فعالان بازار و عموم مردم به اطلاعات بازار به صورت لحظه‌ای، راه‌اندازی سامانه تلفن گویای بازار سرمایه و تولید و پخش انیمیشن،

[ Downloaded from qjfep.ir on 2026-11-28 ]

تیزرهای تلویزیونی، نمایشنامه‌های رادیویی و کتاب‌های آموزشی از جمله فعالیت‌های بازار سرمایه به منظور گسترش فرهنگ سهامداری بوده است.

### ۳-۱۱. راه‌اندازی بورس انرژی

با وجود زیرساخت‌های موجود در صنعت برق کشور که آن را از کشورهای منطقه متمایز می‌سازد، همزمان با فعالیت‌ها در راستای شکل‌گیری بورس نفت، لزوم راه‌اندازی بورس برق در ادامه توسعه بازار برق کشور احساس شد. در خردادماه ۱۳۸۷ شورای عالی بورس با تأسیس بورس برق موافقت نمود. در این بین تشکیل بازاری منسجم برای دربرگیری تمام کالاهای از جنس انرژی و تشکیل بورسی جامع و واحد برای معاملات انواع حامل‌های انرژی پیشنهاد شد. تلاش‌ها برای ورود نفت و سایر حامل‌های انرژی به بازار سرمایه و تعیین قیمت این محصولات در بورس، اوایل سال ۱۳۹۰ شکل دیگری یافت. در این سال شورای عالی بورس تصمیم گرفت بورسی را با محوریت حامل‌های انرژی شکل دهد. شورای عالی بورس و اوراق بهادار در جلسه ۱۳۹۰/۳/۳۰ با تجمیع درخواست‌های جداگانه برای راه‌اندازی بورس نفت و برق به راه اندازی بورس انرژی رأی داد. بر این اساس بورس انرژی به عنوان چهارمین بورس کشور جهت عرضه محصولات نفت و مشتقات نفتی، برق، گاز طبیعی، ذغال‌سنگ، حق آلودگی و سایر حامل‌های انرژی شکل گرفت.

متعاقب صدور مجوز فعالیت بورس انرژی و برای تعیین گروه‌های سهامداری این بورس، سازمان بورس و اوراق بهادار، فراخوانی را در تاریخ ۱۳۹۰/۴/۵ جهت مشارکت نهادهای مالی و فعالان صنعت نفت، گاز و فراورده‌های نفتی، برق و با قید ترکیب ۶۰ درصد نهادهای مالی، ۲۰ درصد فعالان صنعت برق و نفت و ۲۰ درصد عموم مردم و سقف ۲/۵ درصد برای هر متقاضی منتشر نمود. در تاریخ یازدهم اسفندماه ۱۳۹۰ مجمع عمومی مؤسس شرکت بورس انرژی برگزار گردید و از بین کاندیداهای عضویت در هیأت مدیره، ۷ عضو اصلی و ۲ عضو علی‌البدل انتخاب شدند. این بورس در اسفندماه ۱۳۹۱ راه‌اندازی گردید.

[ Downloaded from qjfep.ir on 2026-11-28 ]

## ٤. شاخص‌های کلیدی در دولت‌های نهم و دهم

**جدول ۱. تصویر کلی عملکرد بورس اوراق بهادار در دوره نهم و دهم ریاست جمهوری**

| شرح / سال | ۱۳۸۴ | ۱۳۸۵ | ۱۳۸۶ | ۱۳۸۷ | ۱۳۸۸ | ۱۳۸۹ | ۱۳۹۰ | ۱۳۹۱ |
|---|---|---|---|---|---|---|---|---|
| شاخص بورس | ۴۵۹,۹ | ۸۲۱,۹ | ۰۸۲,۱۰ | ۹۶۶,۷ | ۵۳۷,۱۲ | ۲۹۵,۲۳ | ۹۰۶,۲۵ | ۰۴۱,۳۸ |
| شاخص سود نقدی و قیمت | ۸۴۹,۲۶ | ۷۸۱,۳۰ | ۱۹۳,۳۶ | ۱۱۷,۳۲ | ۰۰۶,۵۱ | ۷۷۶,۹۴ | ۳۹۸,۱۰۵ | ۷۷۱,۱۵۴ |
| ارزش بازار (میلیارد ریال) | ۷۲۸,۳۲۵ | ۰۲۸,۳۹۵ | ۱۰۵,۴۶۲ | ۹۵۵,۴۴۸ | ۴۲۸,۶۵۱ | ۶۳۶,۱۱۱۵ | ۵۰۷,۲۸۲,۱ | ۴۹۸,۷۰۷,۱ |

مأخذ: گزارش عملکرد بورس، سال‌های (۱۳۹۱-۱۳۸۴).

| شرح / سال | واحد سنجش | ۱۳۸۴ | ۱۳۸۵ | ۱۳۸۶ | ۱۳۸۷ | ۱۳۸۸ | ۱۳۸۹ | ۱۳۹۰ | ۱۳۹۱ |
|---|---|---|---|---|---|---|---|---|---|
| ارزش معاملات | میلیارد ریال | ۸۶۷,۵۸ | ۲۰۱,۵۶ | ۲۰۱,۷۳ | ۱۸۸,۱۳۷ | ۱۷۰,۱۸۴ | ۰۵۵,۲۱۸ | ۴۴۷,۲۲۶ | ۳۳۴,۲۶۴ |
| حجم معاملات | میلیون عدد | ۵۰۵,۱۴ | ۸۳۹,۱۵ | ۴۰۱,۲۳ | ۸۱۷,۴۷ | ۶۲۵,۸۵ | ۹۱۳,۱۰۱ | ۱۸۹,۷۳ | ۱۶۳,۸۰ |
| تعداد دفعات معامله | عدد | ۴۹۱,۱۱۹,۲ | ۹۹۹,۸۵۸,۱ | ۸۵۵,۰۹۷,۲ | ۴۹۰,۸۷۳,۱ | ۲۹۱,۰۳۰,۳ | ۵۲۴,۳۹۸,۳ | ۱۰۵,۵۳۷,۴ | ۱۷۴,۲۳۵,۵ |

مأخذ: گزارش عملکرد بورس، سال‌های (۱۳۹۱-۱۳۸۴).

**جدول ۲. عملکرد بورس کالا (بازار نقد و سلف)- ارزش معاملات (۱۳۹۱-۱۳۸۴)**

**(میلیارد ریال)**

| بورس کالا (نقدی و سلف) | فلزات | پتروشیمی | کشاورزی | مجموع |
|---|---|---|---|---|
| ۱۳۸۴ | ۲۴۲۲۳ | ۰ | ۳۸۶ | ۲۴۶۰۹ |
| ۱۳۸۵ | ۴۴۱۰۷ | ۰ | ۶۰۱ | ۴۴۷۰۸ |
| ۱۳۸۶ | ۵۸۰۴۴ | ۳۵۳ | ۷۹۴ | ۵۹۱۹۱ |
| ۱۳۸۷ | ۶۲۱۲۱ | ۱۹۹۲۱ | ۶۴۴ | ۸۲۶۸۶ |
| ۱۳۸۸ | ۵۳۸۴۲ | ۳۶۴۴۹ | ۴۸۵ | ۹۰۷۷۶ |
| ۱۳۸۹ | ۷۵۰۹۲ | ۴۱۴۶۸ | ۳۷۳۰ | ۱۲۰۴۱۲ |
| ۱۳۹۰ | ۱۰۲۴۷۹ | ۶۴۳۶۰ | ۳۷۹۲ | ۱۷۰۶۳۱ |
| ۱۳۹۱ | ۱۹۷۳۳۶ | ۱۱۶۳۸۴ | ۱۰۳۱ | ۳۱۴۷۵۱ |

مأخذ: گزارش عملکرد بورس کالا، سال‌های (۱۳۹۱-۱۳۸۴).

[ Downloaded from qjfep.ir on 2026-11-28 ]

**جدول ۳. بورس کالا (بازار آتی)- ارزش معاملات (۱۳۹۱-۱۳۸۷)**

| بازار آتی | |
|---|---|
| سال | ارزش معاملات (میلیارد ریال) |
| ۱۳۸۷ | ۶۰ |
| ۱۳۸۸ | ۱۴۰۶ |
| ۱۳۸۹ | ۴۸۷۱ |
| ۱۳۹۰ | ۱۳۱۶۲۸ |
| ۱۳۹۱ | ۳۶۲۷۲۵ |

مأخذ: گزارش عملکرد بورس کالا، سال‌های (۱۳۹۱-۱۳۸۴).

**جدول ۴. ارزش و حجم معاملات فرابورس**

| تاریخ | ارزش معاملات (میلیارد ریال) | حجم معاملات به میلیون عدد | ارزش بازار (میلیارد ریال) |
|---|---|---|---|
| ۹۱ | ۱۴۸۲۳۵ | ۳۰۷۲۶ | ۴۹۲۶۴۹ |
| ۹۰ | ۸۳۴۷۱ | ۱۶۸۴۹ | ۳۳۳۶۹۵ |
| ۸۹ | ۶۱۴۴۸ | ۱۶۹۱۷ | ۱۱۹۶۱۷ |
| ۸۸ | ۲۰۴۱ | ۵۲۴ | ۲۹۲۳ |

مأخذ: گزارش عملکرد فرابورس، سال‌های (۱۳۹۱-۱۳۸۸).

## ۵. نتیجه‌گیری و پیشنهادها

در چارچوب سیستم‌های نوین اقتصادی، رشد اقتصادی بدون وجود بازار سرمایه‌ای قوی و نظام‌مند، قابل تصور نیست. اقتصاددانان از بازار سرمایه به عنوان موتور محرکه توسعه اقتصادی تأمین‌کننده منابع مالی بلندمدت یاد می‌کنند. در شرایط کنونی و با توجه به پویایی اقتصاد و تحولات سریع بازارهای جهانی، بازار سرمایه هر کشور به‌عنوان پیش‌شرط ضروری استفاده از تمام ظرفیت‌ها و دستیابی به اشتغال کامل بیش از پیش مورد توجه قرار گرفته است. وجود بازاری کارا با ابزارهای مالی متنوع موجب شفافیت متغیرهای اصلی اقتصاد همچون تعیین قیمت وجوه و سرمایه، انتشار و تحلیل اطلاعات و توزیع ریسک می‌گردد که در نهایت به حفظ نقدینگی صاحبان منابع می‌انجامد. به علاوه، کشف قیمت و تخصیص بهینه منابع نیز یکی دیگر از کارکردهای بازار سرمایه و در رأس آن بورس اوراق بهادار می‌باشد. بورس اوراق بهادار و نهادهای فعال در آن به عنوان مهم‌ترین نماد متشکل بازار سرمایه هر کشور، پس‌اندازهای ریز و

[ Downloaded from qjfep.ir on 2026-11-28 ]

درشت، کوتاه‌مدت و بلندمدت جامعه را جذب کرده و به سمت طرح‌های مفید و مولد اقتصادی هدایت می‌کند. هرچه ابزارهای مالی مورد استفاده در این بازار از تنوع بیشتری برخوردار باشند که بتوانند به اهداف، سلیقه‌ها و روحیات متنوع صاحبان پس‌انداز و متقاضیان وجوه پاسخ مثبت دهند زمینه مشارکت افراد بیشتری فراهم شده و موجب رونق بیشتر اقتصاد خواهد شد. از طرف دیگر در کشورهایی که به نوعی در پی خصوصی‌سازی هستند، بورس اوراق بهادار به عنوان یکی از مکانیزم‌های اثربخش مورد استفاده قرار گرفته که علاوه بر جذب پس‌اندازهای مردم زمینه را برای افزایش کارایی دولت فراهم می‌آورد. آنچه در بالا ذکر شد فعالیت‌هایی است که در بازار سرمایه کشور در دولت‌های نهم و دهم صورت گرفته‌اند. در ذیل برای ارتقاء هرچه بهتر بازار سرمایه، پیشنهادهایی ارائه گردیده است:

**۵-۱. تشویق رقابت، ایجاد اعتماد و حمایت از سرمایه‌گذاران با حفظ مسئولیت‌پذیری آنان**

تأکید بر اجرای قوانین موجود در بازار اوراق بهادار و بورس کالا درخصوص شفاف‌سازی معاملات و تنوع بخشیدن به بازار اوراق بهادار و بورس کالا، صورت دادن اقداماتی در جهت راهبری شرکتی به‌منظور شفافیت و حمایت از سرمایه‌گذاران، تعامل بیشتر بازارهای مالی (پول، سرمایه و بیمه) برای برطرف نمودن موانع پیش‌رو و اقدامات یکپارچه، گسترش فرهنگ‌سازی در بازار سرمایه از جمله اقدامات ضروری جهت حمایت از سرمایه‌گذاران به شمار می‌روند.

**۵-۲. فراهم نمودن بسترهای لازم برای ظهور ابزارهای مالی متنوع**

این امر با استفاده از پتانسیل بازار سرمایه برای تأمین مالی، بهره‌گیری از ظرفیت‌های نهادهای بازار سرمایه، استفاده از ظرفیت‌های ۴ بورس کشور (بورس اوراق بهادار، فرابورس، بورس کالا و بورس انرژی) برای توسعه ابزارهای مالی نوین تحقق خواهد یافت.

**۵-۳. ارتقاء انتظام و کارایی بازار سرمایه**

با توجه به سند چشم‌انداز و توانایی‌های بالقوه بازار سرمایه این بازار می‌تواند به مرکز مالی اسلامی در خاورمیانه مبدل گردد. این امر نیازمند تجهیز و تخصیص سرمایه‌های زیادی است. بازار سرمایه دو کارکرد اساسی تجهیز و تخصیص منابع را بر عهده دارد. تجهیز مناسب منابع

[ Downloaded from qjfep.ir on 2026-11-28 ]

مستلزم حمایت از حقوق سرمایه‌گذاران از طریق ساماندهی، حفظ و توسعه بازاری شفاف، منصفانه و کارا برای انواع اوراق بهادار می باشد. شفافیت و انتظام موجب کاهش ریسک در بازار سرمایه شده و جذب سرمایه‌گذار به این بازار فزونی می‌یابد.

### ٥-٤. جذب سرمایه‌های خارجی از طریق بازار سرمایه

باتوجه به راه‌اندازی بورس انرژی و رینگ‌های صادراتی در بورس کالا، بازار سرمایه توان بیشتری برای جذب سرمایه‌های خارجی یافته است. علاوه بر این، بورس اوراق بهادار و فرابورس نیز امکان سرمایه‌گذاری خارجی در شرکت‌ها را فراهم نموده‌اند. با تغییر در برخی از قوانین و مرتفع ساختن موانع، بازار سرمایه ابزار مناسبی برای این امر به حساب می‌آید. از سوی دیگر، انتشار اوراق متنوع مانند سلف نفتی می‌تواند این بازار را برای سرمایه‌گذاران خارجی جذاب سازد. آنچه در این میان مهم است کاهش ریسک در این بازار می‌باشد (به‌خصوص ریسک نقدینگی و ریسک تبادل ارزی) که نیازمند توجه بیشتری است.

## منابع

ابلاغیه قانون اصل ۴۴ توسط ریاست جمهور، مصوب بهمن‌ماه ۱۳۸۶.

برنامه بلندمدت سازمان بورس و اوراق بهادار ایران، مصوب سال ۱۳۸۸.

قانون بازار اوراق بهادار جمهوری اسلامی ایران، مصوب مجلس شورای اسلامی، اول آذرماه ۱۳۸۴.

قانون برنامه پنج‌ساله چهارم و پنجم توسعه جمهوری اسلامی ایران.

قانون توسعه ابزارها و نهادهای مالی جدید، مصوب مجلس شورای اسلامی، ۲۵ آبان ۱۳۸۸.

گزارش عملکرد بورس (۱۳۹۱-۱۳۸۴).

گزارش عملکرد بورس کالا (۱۳۹۱-۱۳۸۴).

گزارش عملکرد فرابورس (۱۳۹۱-۱۳۸۸).

[ Downloaded from qjfep.ir on 2026-11-28 ]